

MIJENJA LI NOVI KURIKULUM BUDUĆNOST INTERDISCIPLINARNOG POUČAVANJA POVIJESTI?

MILJENKO HAJDAROVIĆ

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Ulica cara Hadrijana 10
HR-31 000 Osijek
Croatia
mhajdarovic@foozos.hr

UDK 37.016

*Prethodno priopćenje /
Preliminary communication*

Sažetak

Povijest se samostalno kao znanost i kao školski predmet počinje poučavati u 5. razredu osnovne škole. Uz obavezni nastavni predmet u osnovnoj školi, *Povijest* se u različitom obujmu poučava u srednjim školama. Sa školskom godinom 2021./2022. u Hrvatskoj se finalizira provedba projekta *Škola za život* kojim su u osnovne škole i gimnazije po prvi put uvedeni kurikulumi. Premda se uvođenjem kurikuluma nastavnog predmeta *Povijest* očekivala značajnija promjena paradigme poučavanja, postavlja se pitanje kakve su promjene zapravo provedene. Država školski predmet *Povijest* i novim zakonskim dokumentima drži iznimno važnim za kreiranje, prije svega, nacionalnog identiteta. Povijesno gledajući, zbog takvih težnji u nastavi povijesti desetljećima dominira politička povijest. Kurikulumskim razdvajanjem odgojno-obrazovnih ishoda *Povijesti* na pet domena teoretski se otvara mogućnost jačanja interdisciplinarnog pristupa poučavanju povijesti. Implementacija takve mogućnosti može se istražiti detaljnijom analizom rada učitelja i posredno analizom sadržaja udžbenika. Budući da su učitelji u protekle tri godine izvršili odabir novih udžbenika koji su odobreni od Ministarstva znanosti i obrazovanja, za očekivati je da će se nastava uglavnom održavati sukladno materijalima dostupnima u njima. U radu se uspoređuju promjene u interdisciplinarnosti ukupno 12 udžbenika za 7. i 8. razrede osnovne škole izdanih 2014. godine s novim udžbenicima izdanim 2020. i 2021. godine.

Ključne riječi: interdisciplinarnost, kurikulum, poučavanje povijesti, udžbenici

1. Uvod

Pitanje o važnosti ili položaju školskoga predmeta *Povijest* često postaje predmetom javnih i političkih rasprava. U njima se duboko ulazi u historiografiju, spominju se povijesne istine i važnost određenih događaja za naciju ili državu. *Povijest* se u takvom kontekstu spominje upravo kao važno sredstvo stvaranja nacionalnoga identiteta i načina za uzdizanjem nacionalne kulturne baštine. Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi istaknuto je da je jedan od ciljeva odgoja i obrazovanja učenicima razvijati svijest o nacionalnoj pripadnosti, očuvanju povijesno-kulturne baštine i nacionalnog identiteta.¹ Taj je cilj implementiran i dodatno pojašnjen u predmetnom kurikulumu *Povijesti* u dijelu »Svrha i opis predmeta«: učeći o vlastitoj naciji, državi, društvu, kulturnoj i povijesnoj baštini, kao i o drugim nacijama, kulturama i društvima u prošlosti i sadašnjosti, učenici stječu znanja i razvijaju vještine koje omogućuju razumijevanje vlastitog identiteta i tuđih identiteta.² U domaćem historiografskom i stručnom diskursu taj se *nacionalno važan* školski predmet ne preispituje u pogledu njegove relevantnosti u postdigitalnome svijetu. Obrazovne znanosti kaskaju za dostignućima razvoja digitalnog i umreženog svijeta, pa se u trećem desetljeću 21. stoljeća još uvijek spominje digitalna revolucija i hvatanje koraka s napretkom. Najveća promjena paradigme digitalne revolucije upravo je bila dodatan pomak s činjenice tko ili što je izvor znanja. Učitelji svoj posao često nazivaju pozivom te naglašavaju svoje mjesto u *distribuciji znanja* premda se posljednjih desetljeća taj fokus izvora znanja prvo u potpunosti pomaknuo s učitelja na prilagođena nastavna sredstva, odnosno na izvore dostupne na ili u *Mreži*. Među stručnjacima postoje suprotstavljena mišljenja o pozitivnim i negativnim aspektima digitalizacije obrazovanja, no mišljenja su uglavnom jedinstvena u procjeni da je proces digitalizacije puno brži od reakcije obrazovnog sustava. Uvođenje tabletâ u osnovne škole i *online* nastava uvjetovana pandemijom COVID-19 dodatno su ubrzali digitalizaciju hrvatskog obrazovnog sustava bez potrebne prilagodbe i pripreme svih dionika obrazovanja.

Povjesničari i posebno nastavnici povijesti mogli bi postaviti tri pitanja o prošlosti, sadašnjosti i budućnosti *Povijesti*: »Čemu je služila *Povijest*?«; »Čemu

¹ *** »Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi«, *Narodne novine* 87 (25. srpnja 2008. godine).

² Andrej Plenković, »Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet *Povijest* za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj«, *Narodne novine* 27 (20. ožujka 2019. godine), str. 55.

služi *Povijest?*«; i »Čemu će služiti *Povijest?*«. Bivar Black smatra da »kako bi bilo relevantno, obrazovanje povijesti treba omogućiti iskustva učenja koja su ili izravno primjenjiva na osobne težnje, interese ili kulturna iskustva učenika (osobna relevantnost) ili koja su na neki način povezana s problemima, problemima i kontekstima stvarnog svijeta (životna relevantnost)«.³

2. Kratka analiza problema poučavanja povijesti u Hrvatskoj

Hrvatski obrazovni sustav tijekom triju desetljeća doživio je tri reforme primarnoga obrazovanja. Tijekom školske godine 1991./1992. revidirani su postojeći nastavni planovi i programi kreirani u Socijalističkoj Republici Hrvatskoj. Tada su u skladu s novim političkim uređenjem i stečenom državnom samostalnošću uklonjeni sporni politički i jugoslavenski dijelovi u korist hrvatske nacionalne povijesti. Takvi se nastavni planovi i programi nisu mijenjali do 2004. godine kada je uveden Hrvatski nacionalni obrazovni standard. Detaljni prikaz oblikovanja i izmjena nastavnoga plana i programa *Povijesti* krajem 20. i početkom 21. stoljeća objavila je Snježana Koren u monografiji *Čemu nas uči povijest?*.⁴ Posljednja je reforma zaokružena 2019. godine kada su objavljeni prvi predmetni kurikulumi uključujući kurikulum nastavnog predmeta *Povijest* za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj. Izrada kurikuluma praćena je ostrašćenom javnom i pokušajima stručne rasprave u razdoblju od 2016. do 2019. godine. Od posebnog su interesa bili predmeti svrstani u skupinu *nacionalno važnih* u koju su iz različitih razloga uključeni *Hrvatski jezik, Povijest, Katolički vjeronauk* te *Građanski odgoj i obrazovanje*. Nakon nekoliko objavljenih verzija predmetni kurikulum uveden je u projekt *Škola za život* bez posebnog javnog predstavljanja ili pojašnjenja. Autori objedinjenog izvješća *Vrednovanje eksperimentalnoga programa Škola za život u školskoj godini 2018./2019.* napisali su da su obrazovne reforme najčešće »izrazito opsežan i složen, ali i nedovršen posao u kojem uvijek ima prostora za dorade i poboljšanja u provedbi.«⁵ Izvješće je objavljeno u

³ Luisa de Bivar Black, »Does history education have a future?«, intervju, *Council of Europe* (mrežna stranica), »COVID-19« Response section, 2020. Dostupno na: <https://rm.coe.int/black-luisa-does-history-education-have-a-future-june2020/16809f0240> (pristup 14. siječnja 2022. godine).

⁴ Snježana Koren, *Čemu nas uči povijest? Nastava povijesti, ideje o učenju/poučavanju i ishodi učenja* (Zagreb: Profil Klett. 2014).

⁵ ***, *Vrednovanje eksperimentalnoga programa Škola za život u školskoj godini 2018./2019.*, objedinjeno izvješće. Stručni tim Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu: prof. dr. sc.

vrijeme završetka prvog polugodišta školske godine 2019./2020. kada je projekt uvođenja novih predmetnih kurikulumu ušao u frontalnu primjenu u svim osnovnim školama i gimnazijama Republike Hrvatske. Analizom službenih mrežnih stranica projekta *Škola za život* (www.skolazazivot.hr) pronađen je samo jedan izvještaj koji se decidirano bavi uvođenjem kurikulumu *Povijesti*. Iz toga izvještaja razvidno je da su početkom 2019. godine održana 33 stručna skupa na kojima je sudjelovalo ukupno 1118 učitelja i nastavnika *Povijesti*. Svrha skupova bila je priprema učitelja/nastavnika *Povijesti* za frontalno uvođenje predmetnog kurikulumu. U izvještaju nije vidljivo jesu li vođene rasprave o samom kurikulumu i njegovoj percepciji kod učitelja. Dio rasprava vođen je preko online sustava *e-Savjetovanje*. Posljednja verzija prikupila je 301 komentar, a čitav dokument *Savjetovanje sa zainteresiranom javnosti o nacrtu Odluke o donošenju kurikulumu za nastavni predmet Povijest za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj* još je uvijek dostupan za daljnje analize.⁶ No, dio izvještaja može dobro poslužiti za daljnja istraživanja. U prvom dijelu skupa naglasak je bio na promjenama. Nitko nije dvojio o tome jesu li nam one potrebne ili ne. Kao ključno pitanje postavljeno je pitanje: »Zašto su nam potrebne promjene i kakve promjene želimo?« Složili smo se da je najvažnija promjena koja bi se trebala dogoditi od jeseni u našim učionicama nova paradigma poučavanja u kojoj će učenik biti aktivan sudionik u procesu učenja. A da bi se to dogodilo, većina sudionika je kao jednu od najvažnijih kompetencija koju trebamo razvijati kod učenika istaknula rješavanje problema i kritičko mišljenje, dok učitelja 21. stoljeća vide kao kreativnu i profesionalno odgovorno osobu.«⁷

Nenad Karajić, prof. dr. sc. Dragutin Ivanec, izv. prof. dr. sc. Renata Geld, prof. dr. sc. Vedrana Spajić-Vrkaš, *Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Uprava za potporu i unaprjeđenje sustava odgoja i obrazovanja*, Zagreb, 30. prosinca 2019. godine. Dostupno na: <https://skolazazivot.hr/vrednovanje-eksperimentalnoga-programa-skola-za-zivot-u-skolskoj-godini-2018-2019/> (pristup 8. veljače 2021. godine).

⁶ ***, »Odluka o donošenju kurikulumu za nastavni predmet Povijest za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj«, u: *Savjetovanje sa zainteresiranom javnosti o nacrtu Odluke o donošenju kurikulumu za nastavni predmet Povijest za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj* (veljača 2019. godine), *e-Savjetovanja* (mrežna stranica). Dostupno na: <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/MainScreen?entityId=10217> (pristup 4. listopada 2022. godine).

⁷ ***, *Povijest, skupovi uživo-priprema za frontalnu primjenu novih kurikulumu, siječanj i veljača 2019.*, *Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Uprava za potporu i unaprjeđenje sustava odgoja i obrazovanja*, Zagreb, 17. veljače 2019. godine. Dostupno na: <https://skolazazivot.hr/povijest-skupovi-uzivo-priprema-za-frontalnu-primjenu-novih-kurikulumu-sijecanj-i-veljaca-2019/> (pristup 8. veljače 2021. godine).

Tijekom višegodišnjih priprema kurikuluma nije iskorištena prilika za kvalitetnu korelaciju s drugim predmetima ili za postizanje značajnije interdisciplinarnosti. Pojam interdisciplinarnosti povezan s historiografijom, pa i poučavanjem povijesti, u literaturi se koristi različito i često neodređeno. Uobičajeno se odnosi na kombiniranje metoda i koncepata dviju ili više znanstvenih disciplina uz povijest.⁸ Interdisciplinarnost ili slično pojašnjenje suradnje različitih znanosti direktno se ne spominje u novom predmetnom kurikulumu. Najbliža povezanost s interdisciplinarnošću vidljiva je u dijelu kurikuluma pod naslovom *E. Povezanost s drugim predmetima i međupredmetnim temama*, u kojem se taksativno nabrajaju školski predmeti s nekoliko primjera koji ih povezuju. S obzirom na to da interdisciplinarno povezivanje nije eksplicitno opisano u kurikulumu, može se samo pretpostaviti da je to prepušteno interpretaciji nastavnika u okvirima autonomije koju imaju.

Provedenim reformama nisu prethodila istraživanja o stanju ili problemima nastave povijesti, a nisu provedena ni istraživanja o učincima reformi. Istraživanja o poučavanju povijesti u Hrvatskoj gotovo da i nema. Objavljeni radovi tematiziraju uglavnom sadržaj (povijesne teme), bave se politikama povijesti ili u stručnim člancima prenose određene primjere iz prakse. Jedno od rijetkih konkretnih istraživanja proveo je Rendić-Miočević na maturantima gimnazije u školskoj godini 1997./1998. Od zaključaka istraživanja izdvajam sljedeće:

- u nastavi povijesti prevladava 'štrebanje';
- predrasude i uvriježena mišljenja zastupljena su u povijesnome gradivu;
- nastava povijesti u Hrvatskoj nije prožeta duhom tolerancije i sveopće suradnje među narodima;
- nastava povijesti u Hrvatskoj ne omogućuje razvoj kritičkoga mišljenja, moralnog rasuđivanja i interkulturalnog odgoja;
- u našoj nastavi prevladava etnocentrizam;
- ističu se ratničke vrline nasuprot humanističkim vrijednostima;
- nastava povijesti ne razvija sposobnost povijesnoga mišljenja;
- nastava povijesti nije oslobođena religijskih i političkih predrasuda.⁹

⁸ T. C. R. Horn, Harry Ritter, »Interdisciplinary History: A Historiographical Review«, *The History Teacher* 19/3 (1986), str. 427–448.

⁹ Ivo Rendić-Miočević, »Kakva bi trebala biti nastava povijesti u demokratskoj Hrvatskoj?«, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru Sveučilišta u Splitu*. Knjiga 37. Razdio povijesnih znanosti. 24. (Zadar: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, 1999), str. 191–204.

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar sudjelovao je u istraživanju u sklopu projekta *Sjećanje, mladi, političko naslijeđe i građanska uključenost - Memory, Youth, Political Legacy and Civic Engagement*. Projekt je provodio konzorcij sačinjen od 16 istraživačkih institucija iz 14 europskih država. U Hrvatskoj je istraživanje obuhvatilo 1217 mladih osoba metodom anketiranja i dubinskih intervjua. U ožujku 2014. godine objavljen je drugi sažetak (*policy brief*) projekta iz kojeg su izdvojeni sljedeći zaključci:

- većina mladih osuđuje činjenicu da povijest postaje dio dnevne politike, da se koristi kao instrument manipulacije za potrebe političkih stranaka i da tumačenje povijesti ovisi o trenutačnim odnosima političke moći;
- da mladi imaju malen ili nikakav interes za suvremenu povijest, da je nastava povijesti preopterećena činjenicama, da noviju povijest uopće nisu učili u školi.¹⁰

Slična mišljenja o položaju *Povijesti* i poučavanju povijesti često su ponavljana i prenošena u tiskanim i digitalnim medijima u proteklom desetljeću. Pritom se stručni ili nestručni komentatori nisu pozivali na znanstvena istraživanja, već su iznosili mišljenje temeljeno na osobnom iskustvu. Potkrijepe mišljenju o faktografskoj preopterećenosti *Povijesti* pronalazimo u rezultatima istraživanja Munjize, Peko i Dubovicki, troje pedagoga čije je istraživanje pokazalo je da su nastavni planovi, školski udžbenici i ostala školska literatura izvor preopterećenosti učenika.¹¹

Uznemirujuće je to da se pritisak na poučavanje *Povijesti* emitira i s vrha hrvatske politike. Posebno je do izražaja došla izjava Tomislava Karamarka, tada lidera vodeće hrvatske političke stranke, koji je izjavio: »Svatko u svojoj sobi, dvorištu i kući može misliti što hoće, ali na javnoj sceni sigurno ne. Morat će poštivati vrijednosti na kojima se temelji hrvatska država.«¹² Bivar

¹⁰ ***, *Sjećanje, mladi, političko naslijeđe i građanska uključenost / Memory, Youth, Political Legacy and Civic Engagement (MYPLACE)*, drugo izvješće, ožujak 2014. godine. Koordinator projekta: Hilary Pilkington. Dostupno na: https://www.pilar.hr/wp-content/images/stories/dokumenti/razno/projekti/MYPLACE_Policy_Brief_2_Croatia_Hr.pdf (pristup 14. siječnja 2022. godine).

¹¹ Emerik Munjiza, Anđelka Peko, Snježana Dubovicki, *Paradoks (pre)opterećenosti učenika osnovne škole* (Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku / Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku, 2016).

¹² Neven Barković, »Opasna Karamarkova zavist Velikom bratu«, *tportal* (mrežni portal), objavljeno 5. svibnja 2014. godine. Dostupno na: <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/opasna-karamarkova-zavist-velikom-bratu-20140505> (pristup 14. siječnja 2022. godine).

Black piše da su naglasci poučavanja povijesti koja stvara nacionalni identitet stvar druge polovice 20. stoljeća i da »živeći u modernim multikulturalnim društvima, granice svakog nacionalnog identiteta uvijek su zamagljene; tako da nastava povijesti danas neizbježno vodi računa o kulturnoj raznolikosti. Ovo zamagljivanje granica, zajedno sa obilježjima globalizacije, može dovesti do reorganizacije metoda nastave povijesti s manje oslanjanja na nacionalne povijesti kao osnovu.«¹³ Pojam globalizacije spominje se i u novom hrvatskom predmetnom kurikulumu *Povijesti*, ali se može protumačiti da se unatoč globalizaciji školski predmet *Povijest* smatra osloncem za očuvanje posebnosti nacionalnoga identiteta.

Kurikulum nastavnog predmeta *Povijest* za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj donosi nekoliko promjena u pogledu na nastavu povijesti.¹⁴ Značajan je pokušaj podjele na pet domena, poput povijesne znanosti »koja proučava prošlost u sklopu pet različitih područja ljudske djelatnosti«, a koju je podjelu na isti način opisao Rendić-Miočević.¹⁵

Dodatno se opisuju tehnički koncepti (vrijeme i prostor, uzroci i posljedice, kontinuiteti i promjena, rad s povijesnim izvorima, povijesna perspektiva, usporedba i sučeljavanje), koji su u međunarodnoj stručnoj literaturi prisutni već nekoliko desetljeća. Odgojno-obrazovni ishodi predmeta trebaju se ostvariti na sadržajima koji su zapravo teme. Tako su povijesni sadržaji u svakom razredu osnovne škole podijeljeni na 16 obaveznih i 2 izborne teme. Ukupna godišnja satnica *Povijesti* u osnovnoj školi je 70 nastavnih sati. Premda to ni prijašnjim nastavnim planom i program ni novim kurikulumom nije vremenski definirano, ta se godišnja satnica realizira kroz satove obrade, ponavljanja, sistematizacije, vrednovanja i ocjenjivanja učenika. Većina izvedbenih nastavnih planova i programa te novih godišnjih izvedbenih kurikulumu *Povijesti* broj sati obrade novoga gradiva fiksira na oko 42 nastavna sata. Uzmemo li taj broj i podijelimo ga na broj tema koje se moraju realizirati, dolazimo do prosjeka od 2,33 sata po temi. Povjesničarke Koren i Najbar-Agičić su analizom kurikulumu Švedske, Finske, Norveške, Škotske, Irske, Engleske, Austrije, Mađarske, Slovenije, Nizozemske i Nje-

¹³ Bivar Black, »Does history education have a future?«.

¹⁴ Plenković, »Odluka o donošenju kurikulumu za nastavni predmet *Povijest* za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj«, str. 55.

¹⁵ Ivo Rendić-Miočević, *Učenik – istražitelj prošlosti. Novi smjerovi u nastavi povijesti* (Zagreb: Školska knjiga, 2005).

mačke zaključile da je Hrvatska pri vrhu propisivanja sadržaja.¹⁶ Njihova se usporedba odnosi na stari nastavni plan i program *Povijesti*, no novi predmetni kurikulum još detaljnije propisuje obavezne teme, što znači i količinu sadržaja.

Domene u kurikulumu, odnosno njihova raspodjela, grafički su prikazane na početku razrade obrazovno-odgojnih ishoda i sadržaja/tema po razredima osnovne škole. Grafika je nazvana *Struktura učenja predmeta Povijesti u osnovnoj školi prema domenama*, ali se ona nigdje u kurikulumu dodatno ne pojašnjava niti se na nju referira. Tako da je raspodjela, vjerojatno po satnici u predmetu, prepuštena tumačenju čitatelja. Podjela tih grafikona na pet domena sugerirala bi koliko količinski koju domenu treba zastupiti u nastavi, no to nije usklađeno niti potkrijepljeno propisanim sadržajima u nastavku kurikuluma. Za primjer možemo uzeti grafikon koji prikazuje raspored domena u osmome razredu. Taj raspored sugerira da domene »Društvo«, »Ekonomija«, »Znanost i tehnologija« te »Filozofsko-religijsko kulturno područje« imaju istu predviđenu satnicu, a da je domena »Politika« zastupljena s duplo većom satnicom. Uzmemo li u obzir to da je okvirni broj sati obrade 42 nastavna sata, prema tom grafikonu možemo procijeniti da svaka od prve četiri navedene domene ima po 7 sati, dok je za politiku posljedično preostalo 14 sati. Sadržaji koji bi u 8. razredu osnovne škole u domeni »Politika« trebali biti obrađeni u ukupno 14 sati pokrivaju sljedeće teme:

- Versajski poredak i novonastalo stanje u Europi i svijetu. Hrvatska i Hrvati u prvoj jugoslavenskoj državi. Sukob federalizma i unitarizma. Režimska nasilja nad Hrvatima;
- Drugi svjetski rat u svijetu, Europi i Hrvatskoj. Kvislinški režimi: primjer Nezavisne Države Hrvatske. Politika terora nad građanima (posebice Židovima, Srbima i Romima). Antifašizam – partizanski pokret. AVNOJ i ZAVNOH;
- Blokavska podjela svijeta i Hladni rat. Hrvatska u drugoj jugoslavenskoj državi. Uspostava komunističke vlasti, represija, sukob sa SSSR-om, samoupravljanje, politički i nacionalni sukobi – Hrvatsko proljeće;
- Slom komunizma u Europi i slom SFRJ. Stvaranje samostalne Republike Hrvatske – uvođenje demokratskoga poretka. Međunarodno priznanje RH. Europske i euroatlantske integracije;

¹⁶ Snježana Koren, Magdalena Najbar-Agičić, »Europska iskustva i nastava povijesti u obveznom obrazovanju«, *Povijest u nastavi* 5/2 (2007), str. 117–174.

- Domovinski rat 1991. – 1995. Velikosrpska agresija. Obrana i okupacija Vukovara. Područje RH i BiH – jedinstveno ratište. Oslobodilačke operacije hrvatske vojske i policije: Maslenica, Bljesak, Oluja. Erdutski sporazum i mirna reintegracija hrvatskog Podunavlja. Daytonski sporazum.

3. Analiza interdisciplinarnosti u udžbenicima povijesti

Poučavanje povijesti proces je u kojem učitelj i učenici nastoje ostvariti odgojno-obrazovne ishode predmetnoga kurikuluma koristeći nastavna sredstva i metode. Nastavna sredstva, njihove tehničke i sadržajne propozicije propisuju zakoni i pravilnici. Metode se odabiru primjenom pedagoških, didaktičkih i metodičkih spoznaja povezanih s historiografskim sadržajima propisanim predmetnim kurikulumom. Historičari do spoznaja i zaključaka često dolaze u suradnji sa znanstvenicima iz drugih područja, a princip interdisciplinarnosti također je prisutan i u poučavanju povijesti. Uvođenjem novog predmetnog kurikuluma otvorena je i mogućnost kreiranja novih udžbenika povijesti. U ovom istraživanju analiziran je pristup interdisciplinarnosti u takvim udžbenicima. Analizi je pristupljeno kvalitativno jer kvantificiranje nekih elemenata zastupljenih u udžbeniku ne može dovesti do smislenog zaključka. Umjesto brojenja otkrića, izuma, izumitelja, znanosti i znanstvenika, postavljena su pitanja o tome kako se pristupilo razvoju znanosti, pojašnjava li se proces ili tijek znanstvenih spoznaja te kako se opisuje utjecaj razvoja znanosti na čovječanstvo. Za analizu su odabrani udžbenici povijesti za 7. i 8. razrede osnovne škole jer sadržajno ti udžbenici pokrivaju intenzivan napredak znanosti i tehnologije u posljednjih dvjestotinjak godina koji je oblikovao današnji svijet. U analizu su uključena izdanja posljednje serije izdane po starom nastavnom planu i programu *Povijesti* te aktualna, nova serija udžbenika koji su u aktivnoj upotrebi u osnovnim školama. U analizu su uključene sve serije koje se mogu usporediti. Analizirano je 12 udžbenika u izdanjima izdavačkih kuća *Alfa*, *Profil Klett* i *Školska knjiga*.¹⁷ U analizi nisu uključena izdanja izdavačkih kuća *Meridijani* i

¹⁷ Damir Agičić, *Vremeplov 7*. Udžbenik povijesti za sedmi razred osnovne škole (Zagreb: Profil, 2014); Miroslav Akmadža, Stjepan Bekavac, *Povijest 7*. Udžbenik povijesti za sedmi razred osnovne škole (Zagreb: Alfa, 2014); Nikica Barić, Ivan Brigović, Zaviša Kačić, Ante Nazor, Mira Racić, Zrinka Racić, *Povijest 8*. Udžbenik za osmi razred osnovne škole (Zagreb: Alfa, 2021); Stjepan Bekavac, Mario Jareb, *Povijest 8*. Udžbenik za 8. razred osnovne škole (Zagreb: Alfa, 2014); Ante Birin, Abelina Finek, Darko Finek, Željko Holjevac, Maja

Alka script jer u navedenom razdoblju nemaju izdanja koja se mogu direktno uspoređivati.

Analiza je pokazala veliku sličnost starih i novih izdanja udžbenika. Razvoj znanosti i dalje se tek periferno spominje u zasebnim temama ili dijelovima tema. Izuzetak je tema o prvoj i drugoj industrijskoj revoluciji, koje su i u predmetnom kurikulumu posebno naglašene. Teme o znanosti znatno su manjeg obima od tema koje pokrivaju političku povijest. Uglavnom se činjenično nabrajaju otkrića i znanstveni izumi uz često isticanje kronoloških odrednica. Plastičan primjer takvog navođenja je primjer tablice koja se gotovo u istom obliku reproducira u izdanjima *Školske knjige* (*Tragom prošlosti* 7 iz 2013. i *Klio* 7 iz 2020. godine). Uz temu industrijskih revolucija opisno se pojašnjava industrijalizacija i njene šire posljedice, ali nema prikaza procesa razvoja znanosti ili razvoja znanstvene metodologije. Izuzetak su primjeri razvoja teorije evolucije Charlesa Darwina i otkriće X-zraka Conrada Röntgena. U prikazu znanstvenog napretka dominiraju prirodoslovno područje i tehnologija, a društvene i humanističke znanosti se zapostavljaju (jedinstveni primjer je primjerice spomen Émilea Durkheima i nastanak sociologije u udžbeniku *Vremeplov* 7 iz 2020. godine). Pojedinačno se imenuju biologija, kemija, fizika i medicina.

Nažalost, kurikulum stavlja naglasak na razvoj ratne tehnike, pa je shodno tome ta tema i detaljnije prikazana u udžbenicima. To se odnosi na ratnu tehniku i razvoj tehnologije povezan s Prvim i Drugim svjetskim ratom. U osmom razredu pokrivene su još i teme razvoja svemirskoga programa, računala, robotike, medicinske tehnike i genetskih istraživanja.

Katušić, Tomislav Šarlija, *Povijest 7*. Udžbenik povijesti za sedmi razred osnovne škole (Zagreb: Alfa, 2020); Tomislav Bogdanović, Miljenko Hajdarović, Domagoj Švigir, *Vremeplov 8*. Radna bilježnica iz povijesti za osmi razred osnovne škole (Zagreb: Profil Klett, 2021); Igor Despot, Gordana Frol, Miljenko Hajdarović, *Vremeplov 7*. Udžbenik povijesti za 7. razred osnovne škole (Zagreb: Profil Klett, 2020); Vesna Đurić, *Vremeplov 8*. Radna bilježnica iz povijesti za osmi razred osnovne škole (Zagreb: Profil Klett, 2015); Krešimir Erdelja, Igor Stojaković, *Tragom prošlosti 7*. Udžbenik povijesti za sedmi razred osnovne škole (Zagreb: Školska knjiga, 2013); Krešimir Erdelja, Igor Stojaković, *Tragom prošlosti 8*. Udžbenik povijesti za osmi razred osnovne škole (Zagreb: Školska knjiga, 2014); Krešimir Erdelja, Igor Stojaković, *Klio 7*. Udžbenik povijesti u sedmom razredu osnovne škole (Zagreb: Školska knjiga, 2020); Krešimir Erdelja, Igor Stojaković, *Klio 8*. Udžbenik povijesti u osmom razredu osnovne škole (Zagreb: Školska knjiga, 2021).

4. Zaključak

Ciljevi i odgojno-obrazovni ishodi poučavanja povijesti postavljeni su predmetnim kurikulumom. Ispitivanje učitelja i nastavnika pokazuje nezadovoljstvo postavkama i promjenama koje se pokušavaju uvesti kurikulumom, kao i zadržavanjem prevelike količine sadržaja i tema koje se moraju realizirati tijekom poučavanja. Ako je zadaća poučavanja povijesti pripremiti učenike za kritički odnos i razumijevanje suvremenih problema, a takvi su problemi sve više globalne prirode, koliko onda možemo ostati zatvoreni u okvirima inzistiranja na učenju što više nacionalne povijesti?

Analizom udžbenika utvrđeno je da je znanost nešto što se događa i mijenja svijet, ali se u njima uglavnom ne pojašnjava proces znanstvenih istraživanja i spoznaja. Opisuju se posljedice znanstvenoga napretka i njihov utjecaj na čovječanstvo, ali se pritom postavljaju pitanja uglavnom nižih razina prema revidiranoj Bloomovoj taksonomiji kognitivnih sposobnosti (poput imenovanja, nabiranja i bazičnog zaključivanja o posljedicama). Kao i u kurikulumu, i u udžbenicima je propuštena prilika interdisciplinarnog povezivanja.

Umjesto stvaranja integrirane ili holističke slike o povijesnim događajima i promjenama, kurikulumaska podjela na domene opet stvara odvojena područja ljudske povijesti. Prema mišljenju učitelja, što je vidljivo u anketi, upravo je podjela na domene najproblematičniji dio novog predmetnog kurikuluma. Količina propisanih sadržaja i faktografije i dalje raste, pa je takozvana promjena paradigme poučavanja i dalje prepuštena pojedinačnim naporima učitelja i učiteljica. Obzirom na nedostatak strukturirane stručne rasprave, istraživanja i pisanih radova, potrebno je inicirati nove korake u istraživanju učinaka poučavanja povijesti te provesti adekvatne izmjene predmetnog kurikuluma.

5. Literatura

- Agićić, Damir. 2014. *Vremeplov 7*. Udžbenik povijesti za sedmi razred osnovne škole (Zagreb: Profil, 2014).
- Akmađža, Miroslav; Bekavac, Stjepan. 2014. *Povijest 7*. Udžbenik povijesti za sedmi razred osnovne škole (Zagreb: Alfa, 2014).
- Barić, Nikica; Brigović, Ivan; Kačić, Zaviša; Nazor, Ante; Racić, Mira; Racić, Zrinka. 2021. *Povijest 8*. Udžbenik za osmi razred osnovne škole (Zagreb: Alfa, 2021).

- Barković, Neven. 2014. »Opasna Karamarkova zavist Velikom bratu«, *tportal* (mrežni portal), objavljeno 5. svibnja 2014. godine. Dostupno na: <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/opasna-karamarkova-zavist-velikom-bratu-20140505> (pristup 14. siječnja 2022. godine).
- Bekavac, Stjepan; Jareb, Mario. 2014. *Povijest 8. Udžbenik za 8. razred osnovne škole* (Zagreb: Alfa, 2014).
- Birin, Ante; Finek, Abelina; Finek, Darko; Holjevac, Željko; Katušić, Maja; Šarlija, Tomislav. 2020. *Povijest 7. Udžbenik povijesti za sedmi razred osnovne škole* (Zagreb: Alfa, 2020).
- Bivar Black, Luisa de. 2020. »Does history education have a future?«, intervju, *Council of Europe* (mrežna stranica), »COVID-19« Response section, 2020. Dostupno na: <https://rm.coe.int/black-luisa-does-history-education-have-a-future-june2020/16809f0240> (pristup 14. siječnja 2022. godine).
- Bogdanović, Tomislav; Hajdarović, Miljenko; Švigir, Domagoj. 2021. *Vremeplov 8. Radna bilježnica iz povijesti za osmi razred osnovne škole* (Zagreb: Profil Klett, 2021).
- Despot, Igor; Frol, Gordana; Hajdarović, Miljenko. 2020. *Vremeplov 7. Udžbenik povijesti za 7. razred osnovne škole* (Zagreb: Profil Klett, 2020).
- Đurić, Vesna. 2015. *Vremeplov 8. Radna bilježnica iz povijesti za osmi razred osnovne škole* (Zagreb: Profil Klett, 2015).
- Erdelja, Krešimir; Stojaković, Igor. 2013. *Tragom prošlosti 7. Udžbenik povijesti za sedmi razred osnovne škole* (Zagreb: Školska knjiga, 2013).
- Erdelja, Krešimir; Stojaković, Igor. 2014. *Tragom prošlosti 8. Udžbenik povijesti za osmi razred osnovne škole* (Zagreb: Školska knjiga, 2014).
- Erdelja, Krešimir; Stojaković, Igor. 2020. *Klio 7. Udžbenik povijesti u sedmom razredu osnovne škole* (Zagreb: Školska knjiga, 2020).
- Erdelja, Krešimir; Stojaković, Igor. 2021. *Klio 8. Udžbenik povijesti u osmom razredu osnovne škole* (Zagreb: Školska knjiga, 2021).
- Horn, T. C. R.; Ritter, Harry. 1986. »Interdisciplinary History: A Historiographical Review«, *The History Teacher* 19/3 (1986), str. 427–448.
- Koren, Snježana. 2014. *Čemu nas uči povijest? Nastava povijesti, ideje o učenju/poučavanju i ishodi učenja* (Zagreb: Profil Klett, 2014).
- Koren, Snježana; Najbar-Agičić, Magdalena. 2007. »Europska iskustva i nastava povijesti u obveznom obrazovanju«, *Povijest u nastavi* 5/2 (2007), str. 117–174.
- Munjiza, Emerik; Peko, Anđelka; Dubovicki, Snježana. 2016. *Paradoks (pre)opterećenosti učenika osnovne škole* (Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku / Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku, 2016).
- Plenković, Andrej. 2019. »Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Povijest za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj«, *Narodne novine* 27 (20. ožujka 2019. godine).

- Rendić-Miočević, Ivo. 1999. »Kakva bi trebala biti nastava povijesti u demokratskoj Hrvatskoj?«, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru Sveučilišta u Splitu*. Knjiga 37. Razdio povijesnih znanosti. 24. (Zadar: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, 1999), str. 191–204.
- Rendić-Miočević, Ivo. 2005. *Učenik – istražitelj prošlosti. Novi smjerovi u nastavi povijesti* (Zagreb: Školska knjiga, 2005).
- ***. 2019. »Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Povijest za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj«, u: *Savjetovanje sa zainteresiranom javnosti o nacrtu Odluke o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Povijest za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj* (veljača 2019. godine), *e-Savjetovanja* (mrežna stranica). Dostupno na: <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/MainScreen?entityId=10217> (pristup 4. listopada 2022. godine).
- ***. 2019. *Povijest, skupovi uživo-priprema za frontalnu primjenu novih kurikuluma, siječanj i veljača 2019., Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Uprava za potporu i unaprjeđenje sustava odgoja i obrazovanja*, Zagreb, 17. veljače 2019. godine. Dostupno na: <https://skolazazivot.hr/povijest-skupovi-uzivo-priprema-za-frontalnu-primjenu-novih-kurikuluma-sijecanj-i-veljaca-2019/> (pristup 8. veljače 2021. godine).
- ***. 2014. *Sjećanje, mladi, političko naslijeđe i građanska uključenost / Memory, Youth, Political Legacy and Civic Engagement (MYPLACE)*, drugo izvješće, ožujak 2014. godine. Koordinator projekta: Hilary Pilkington. Dostupno na: https://www.pilar.hr/wp-content/images/stories/dokumenti/razno/projekti/MYPLACE_Policy_Brief_2_Croatia_Hr.pdf (pristup 14. siječnja 2022. godine).
- ***. 2019. *Vrednovanje eksperimentalnoga programa Škola za život u školskoj godini 2018./2019.*, objedinjeno izvješće. Stručni tim Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu: prof. dr. sc. Nenad Karajić, prof. dr. sc. Dragutin Ivanec, izv. prof. dr. sc. Renata Geld, prof. dr. sc. Vedrana Spajić-Vrkaš, *Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Uprava za potporu i unaprjeđenje sustava odgoja i obrazovanja*, Zagreb, 30. prosinca 2019. godine. Dostupno na: <https://skolazazivot.hr/vrednovanje-eksperimentalnoga-programa-skola-za-zivot-u-skolskoj-godini-2018-2019/> (pristup 8. veljače 2021. godine).
- ***. 2008. »Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi«, *Narodne novine* 87 (25. srpnja 2008. godine).

Does the New Curriculum Change the Future of Interdisciplinary History Teaching?

Summary

History begins to be taught independently as a science and as a school subject in the 5th grade of primary school. In addition to the compulsory subject in primary school, *History* is taught to varying degrees in secondary schools. With the school year 2021/2022 the curriculum is introduced in primary schools and gymnasiums for the first time. Although the introduction of the *History* curriculum expected a significant change in the teaching paradigm, the question arises as to what changes have actually taken place. The state considers *History* to be extremely important for the creation, above all, of national and other identities. Historically, because of such aspirations, political history has dominated history teaching for decades. The curricular separation of the educational outcomes of *History* into five domains theoretically opens the possibility of strengthening the interdisciplinary approach to teaching history. The implementation of such a possibility can be explored by a more detailed analysis of the work of teachers and indirectly by the analysis of the content of the textbook. Since teachers have selected new textbooks approved by the Ministry of Science and Education in the past three years, it is to be expected that classes will generally be held in accordance with the materials available in them. The paper compares the changes in the interdisciplinarity of 7th and 8th grade primary school textbooks published in 2014 with the new textbooks published in 2020/2021.

Key words: interdisciplinarity, curriculum, history teaching, textbooks